

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

ВИНОКУР АЛЬОНА МИКОЛАЇВНА

УДК 391(477.82):[7.05:687.1

**ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОГО ВБРАННЯ МЕШКАНЦІВ ВОЛИНИ
ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ
МОДЕЛЮВАННІ ОДЯГУ**

Спеціальність 26.00.01 — Теорія та історія культури (мистецтвознавство)

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Київ 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства освіти і науки України (Київ).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
БЕЗКЛУБЕНКО Сергій Данилович,
Київський національний університет
культури і мистецтв
Міністерства освіти і науки України

Офіційні опоненти: докторка мистецтвознавства, професорка
КРОТОВА Тетяна Федорівна,
Київський національний університет
технології та дизайну,
наукова співробітниця кафедри
мистецтва та дизайну костюма
(м. Київ)

кандидатка філософських наук, доцентка
ДЕРМАН Лілія Миколаївна,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
завідувачка кафедри дизайну
(м. Київ)

Захист відбудеться 12 листопада 2024 року о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, четвертий поверх, зал Вченої ради (фойє Малого залу).

З дисертацією можна ознайомитися у читальному залі бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11.

Автореферат розіслано 10 жовтня 2024 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філософських наук, доцент

М. О. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Культурологія зорієнтована на пізнання того спільного, що об'єднує різні форми людської життєдіяльності. Вона досліджує феномени культурного існування поєднуючи теоретичний аналіз з історичним. Історія культури – спроба передусім поглянути на попередній розвиток з точки зору потреб сучасності. Акцентація дискурсу на національну, етнокультурну приналежність актуалізувала проблему ідентичності. В цьому контексті звертання до таких предметних проявів культури як одяг є запорукою більш глибокого національно-культурного самопізнання. Адже одяг ніколи не зводився лише до практичної доцільності, у ньому символічно знаходив свій унаочнений прояв культурний код українця. Аналіз цілісної картини зв'язку сучасного процесу моделювання одягу з традиційним способом його виготовлення конкретизує, зокрема, темпоральну характеристику буття української культури, у знаково-символічній формі демонструє процес взаємодії минулого і теперішнього, актуалізує тяглість етнокультурних форм людської життєдіяльності.

Питання українського одягу та його традиційних форм у сучасному моделюванні перебуває постійно в центрі уваги не тільки споживачів, але й істориків, культурологів, мистецтвознавців. Етнічне вбрання волинян, зокрема, науковці почали активно вивчати в останні 30 років.

Вказуючи на наявність сучасного залучення у моду етнічних форм костюма, дослідники не деталізують їх мистецької специфіки, обмежуючись характеристикою використаних матеріалів, технік оздоблення й технологій виготовлення етнічного костюму волинян. Дослідження процесу проектування сучасного одягу для інноваційних, культурних, мистецьких масових та розважальних заходів на основі волинського костюму взагалі відсутні. Знання про використання етнічного вбрання Волині у сучасній моді викладені однобічно, єдиного підходу щодо їх створення не існує. Залишається фактом і відсутність цілісної картини зв'язку сучасного процесу моделювання одягу з традиційним способом його виготовлення. З огляду на сказане, наукова актуальність дослідження полягає у з'ясуванні того, як саме та які особливості традиційного волинського вбрання знаходять відображення в сучасному українському моделюванні одягу. Цим і зумовлюється вибір теми даного дослідження та його мета.

Об'єкт дослідження – український одяг.

Предмет дослідження – відображення мотивів традиційного волинського одягу у творчості сучасних українських модельєрів.

Мета дослідження – з'ясувати особливості використання мотивів традиційного вбрання жителів Волині у сучасному українському моделюванні одягу.

Досягнення зазначеної мети зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати наукові публікації, присвячені досліджуваній проблемі;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- визначити науково-теоретичні і методологічні підходи у розв’язанні досліджуваної проблеми;
- виявити основні особливості традиційного волинського вбрання та простежити їх історичну еволюцію;
- охарактеризувати стан та тенденції розвитку моделювання одягу в сучасній Україні крізь «призму» використання мотивів традиційного вбрання Волині;
- встановити способи трансформації сучасного українського одягу з огляду на практику використання в ньому мотивів волинського вбрання.

Хронологічні межі дослідження окреслені кінцем ХХ – початком ХХІ ст., появою в національній індустрії моди волинських етнічних мотивів у виготовленні одягу. *Географічні межі* дослідження окреслені етнографічним регіоном Волині.

Методи дослідження. При розв’язанні окреслених завдань були застосовані такі методи дослідження:

- метод *аналізу* при розгляді існуючих концепцій, присвячених проблемі дослідження національного українського одягу (огляд літератури);
- метод *синтезу* (для узагальнення результатів власних польових досліджень);
- *системний метод* для аналізу одягу (костюма) як комплексу елементів, що перебувають у взаємозв’язку: *літній та зимовий одяг, верхній та натільний – від взуття до головного убору*;
- *порівняльно-історичний* метод (який дозволив виявити особливості культурного контексту та основні шляхи розвитку формування етнічного волинського вбрання, їх систематизацію та узагальнення);
- метод *компаративного аналізу* (застосовувався для порівняльного аналізу етнічного волинського вбрання у різних районах Волині та використанні його елементів в сучасній практиці моделювання одягу);
- *візуально-аналітичний* метод (із метою визначення способів трансформації форм і силуетів волинського вбрання);
- *образно-стилістичний* метод (із метою виявлення впливу традицій та обрядовості Волині на характер художнього вирішення та розкриття образно-змістової структури етнічного волинського одягу, втіленого в сучасному одязі різного призначення й мистецької значимості).

Джерельною базою дослідження слугували матеріали архівів наукових бібліотек, експозиції краєзнавчих музеїв, центру народної культури, фото з домашнього сімейного архіву дисертантки, фотоматеріали приватних колекцій одягу сучасних українських модельєрів, опитування та інтерв’ю мешканців досліджуваного регіону та ін.

Теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи складають наукові праці вітчизняних дослідників, присвячені:

- проблемі дослідження національного українського одягу (С. Безклубенко, З. Босик, В. Туташинський, Р. Яців);
- формотворенню та крою українського автентичного костюма (М. Коростишина, О. Косміна, О. Лавренюк, К. Матейко, О. Цимбалюк);
- крою волинського вбрання (Л. Булгакова, Г. Стельмашук, Л. Чайковська, Т. Шпарага);
- мистецтву виготовлення сучасного одягу з мотивами та елементами етнічного вбрання (Т. Куратнік, О. Лагода, Н. Литвиненко, М. Мельник, А. Павлюк, І. Сиваш О. Тканко, Т. Чухліб, Ю. Шестопапов);
- етнічному вбранню у його знаково-символічному вимірі (Т. Кара-Васильєва, О. Косміна, Г. Макогін, І. Ольшанська, Л. Ульянова, Н. Чупріна);
- народному одягу як відображенню системи цінностей української культури (Є. Антонович, М. Криволапов, О. Шевнюк);
- виготовленню сучасних прикрас з мотивами волинського вбрання (Г. Врочинська, В. Гурдіна).

Наукова новизна роботи.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягають у наступному.

У дисертації *вперше*:

- проаналізовано регіональні мотиви і символіку мистецтва одягу Волині;
- з'ясовано закономірності та принципи трансформацій волинського етнічного вбрання в сучасному мистецтві одягу;
- відстежено мотиви традиційного волинського вбрання у сучасних тенденціях виготовлення українського одягу (кінець ХХ – початок ХХІ століття) стилістами та художниками-модельєрами.

Набули подальшого розвитку:

- вивчення сучасних тенденцій виготовлення одягу з мотивами традиційного волинського вбрання у сучасній індустрії моди України;

Уточнено та доповнено:

- поняття «волинський орнамент», «обрядовість волинян» та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватися в галузі підготовки фахівців із мистецтвознавства та моделювання одягу, модельного бізнесу, а також культурологів і музеєзнавців. Матеріали та результати дослідження можуть скласти навчально-методичну базу при створенні навчальних напрямів професійних дисциплін у вищих навчальних закладах України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Київського національного університету культури і мистецтв. Тема належить до фундаментальних наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв на 2018–2023 роки «Мистецтво як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (реєстр. № 0118U100122 від 18.10.2018).

Особистий внесок дисертанта. Дисертація є оригінальним дослідженням. Висновки і положення, які містять наукову новизну щодо дослідження особливостей традиційного вбрання мешканців Волині та відображення їх у сучасному українському моделюванні одягу авторка отримала самостійно. Усі публікації з теми дисертації одноосібні.

В процесі роботи над дисертаційним дослідженням авторка змінювала своє прізвище з Олени Кравчук на Олену Винокур (свідоцтво про зміну імені Серія І-ГЮ №005268 від 10 травня 2017 року) та змінювала своє ім'я з Олени Винокур на Альону Винокур (свідоцтво про зміну імені Серія І-ГЮ № 005943 від 4 грудня 2018 року).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на десяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед них: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти» (Львів, 9–10 червня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Національні культури у глобалізованому світі» (Київ, 6–7 квітня 2017 р.); Міжнародна заочна науково-теоретична конференція «Культурно-мистецькі обрії 2016» (Київ, 12 березня 2016); III Міжнародна науково-практична конференція «Молодий Вчений» (Київ, 12 березня 2016); Всеукраїнська наукова конференція «Ювілей НАОМА: шляхи розвитку українського мистецтвознавства» (Київ, 22 квітня 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція для науковців та студентів «Стилі та стильові напрямки у мистецтві XVII–XXI століть» (Київ, 16–17 травня 2016); Міжнародна науково-практична конференція «Креативні індустрії в сучасному культурному просторі» (Київ, 26 травня 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Традиційна культура України XXI століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи» (Київ, 21 жовтня 2016 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпро, 28–29 жовтня 2016 р.); XII Міжнародна науково-практична конференція «Культурний вектор розвитку України початку XXI століття: реалії і перспективи» (Рівне, 10–11 листопада 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у вісімнадцяти публікаціях: п'ять одноосібних статей у виданнях, затверджених ДАК МОН України; одна стаття в періодичному науковому виданні країни Європейського Союзу (Польща); одна стаття у науковому періодичному виданні України, що додатково відображають наукові результати дисертації; десять праць апробаційного характеру у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які структуровані на дванадцять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків у вигляді ілюстрацій. Загальний обсяг праці становить 258 сторінок, з них 192 сторінки основного тексту, що дорівнює 8,8 авторським аркушам. Використаних джерел у списку 232.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, формулюються мета й завдання дослідження, визначаються об'єкт та предмет дослідження, розкривається наукова новизна його результатів, їх теоретичне і практичне значення. Наводяться дані про апробацію та публікації основних результатів дослідження.

У **Розділі 1 «Відображення особливостей традиційного волинського вбрання в сучасному моделюванні одягу як предмет наукового дослідження»** викладаються результати аналізу наукової літератури, подаються характеристика джерел та науково-теоретичні засади дослідження.

Підрозділ 1.1. – «Огляд літератури» – присвячено історіографії проблеми та дослідженню питань історії, теорії та практики сучасної художньої стилізації костюма. Наукові роботи на тему нинішнього стану сучасної стилістики костюма Волині фактично відсутні.

Серед найбільш змістовних досліджень українського одягу є праці Г. Стельмашук, Г. Врочинської, Т. Кари-Васильєвої, Н. Чупріної. Проте на даний час відсутні дослідження, в яких би здійснювався комплексний аналіз волинського одягу, передусім, з огляду на притаманні йому особливості орнаменту та декоративного оздоблення.

Підрозділ 1.2. – «Науково-теоретичні та методологічні засади дослідження» – характеризує науково-теоретичні концепції та методологічну базу дослідження.

Підоснову методології дослідження становить теорія культури академіка С. Д. Безклубенка («Етнокультурологія», «Всезагальна теорія та історія мистецтва», «Мистецтво: терміни та поняття», «Теорія культури»). Сутність її зводиться до того, що мистецтво народжується у кожній сфері життєдіяльності людей, у тому числі матеріальному виробництві, внаслідок естетизації ефективної технології цього виробництва, «заплідненої» художнім досвідом попередніх поколінь. А це, у свою чергу, забезпечує спадковість та безперервність розвитку мистецтв. Але ступінь наукової розробки етнопроектної проблематики у вітчизняній соціально-філософській літературі є вочевидь недостатнім. У публікаціях вітчизняних авторів, присвячених проблематиці етнічного мистецтва, розкривається передусім вузькопрофесійна проблематика, методика оцінки і реалізації проектного мистецтва із погляду індустріальних і технічних вимірів суспільства та ін.

Підрозділ 1.3. – «Джерельна база дослідження» – містить аналіз основних джерел дисертаційного дослідження.

Значною базою дисертаційного дослідження стали: матеріали архіву Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки із ілюстрованими комплексами традиційного одягу Волині; Універсальної наукової бібліотеки ім. О. Пчілки із зображеннями сорочок жіночих початку ХХ ст.; Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського із зображенням

сорочок жіночих початку ХХ ст.; експозиції етнічного одягу волинян у Рівненському обласному краєзнавчому музеї із фотозображень волинського одягу; експозиції етнічного одягу волинян у Волинському краєзнавчому музеї із фотозображень мешканців Волині; експозиції етнічного одягу волинян у Рівненському обласному краєзнавчому музеї із фотозображень волинянок поч. ХХ ст.; експозиції етнічного одягу волинян у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» із фотозображень етнічного одягу Волині; фото з домашнього сімейного архіву дисертантки; фотоматеріали приватних колекцій одягу сучасних українських модельєрів одягу. Основні терміни та поняттєво-термінологічний лексикон діалектичних фразеологізмів подані у Додатку Е.

У Розділі 2 **«Особливості традиційного вбрання волинян»**, що складається з кількох підрозділів, висвітлюються результати дослідження традицій формування волинського вбрання.

Підрозділ 2.1. – «Культурно-історична еволюція традиції костюма Волині» – розкриває аналіз становлення волинського вбрання як особливого різновиду українського одягу.

2.1.1. «Особливості крою та оздоблення натільного одягу» – розглядається становлення традиційного натільного одягу волинського регіону.

Волинське вбрання набуває локальних відмінностей в особливостях виготовлення, його назвах, способі носіння, орнаментальних і декоративних оздобленнях та колірному вирішенні. По всій території Волині майже до середини ХХ ст. сорочки шили з домотканого полотна, переважно із лляного. Жіночі сорочки обстеженого регіону – довгі, не оздоблені внизу, лише у деяких районах оздоблений низ було видно з-під поясного одягу. Чоловічі сорочки – довгі, підперезані поясом поверх штанів.

2.1.2. «Принципи формотворення поясного одягу» – узагальнюється формування традиційного поясного одягу волинського регіону.

Жіночий поясний одяг представляють спідниця та фартух. Традиційна спідниця має два основні види за матеріалом: вовняна і полотняна. Поясний одяг чоловіків – штани, варіюється в залежності від особливостей його «робочого» призначення: за кроєм, за видом тканини та декоративними елементами; за сезонами носіння (літні – з домотканого полотна (білі або фарбовані, ткані у клітку) і зимові – із овечого домотканого сукна).

2.1.3. «Традиції становлення верхнього одягу волинян» – відображується становлення традиційного верхнього одягу волинського регіону.

Верхній одяг на Волині був представлений кожухом та одягом з овечого домотканого сукна. Кожухи розрізнялися за кольором. Верхній одяг з овечого сукна виокремлюється за кроєм у різновиди: прямого крою, із клинами, зі складками, зі зборками. Шуба як жіночий зимовий суконний одяг була із відкладним широким коміром, дрібними зборами ззаду. Свити частково відрізнi шили також зі складками на бічних трапецієподібних «клинцях». Жупани шили переважно з крамної тканини на початку ХХ ст. Безрукавка нагрудник,

камізелька шилися частіше із крамної тканини, рідше – домотканої, прикрашалися нашитими стрічками, смужками матерії, тасьмою. Чоловіча безрукавка – камізелька, жилетка – частина чоловічого костюма, яку одягали під піджак.

Підрозділ 2.2. – «Специфіка формотворення та орнаментування етнічного одягу» – охоплює дослідження становлення волинського одягу у соціокультурному процесі, де він набуває виразово-зображального збагачення, зокрема, шляхом взаємодії з культурою вбрання сусідніх етносів.

2.2.1. «Головні убори, взуття, пояси, доповнення костюма як показник регіональної етнічної приналежності» – висвітлюється становлення традиційних головних уборів, взуття, поясів та доповнень до вбрання волинського регіону.

В кінці XIX – на початку XX ст. на більшій частині обстеженого регіону функціонували давні жіночі комплекси головних уборів, які складались із чіпця, кибалки, намітки та хустки. Чоловічі шапки в обстежених територіях розрізнялися за сезонністю носіння (зимові та літні), матеріалом та формою. Типовим було плетення взуття з максимально можливою диференціацією з огляду на матеріал: з ниток, мотузок. Типовим є взуття – постолі – з кори, лика, лози. На Волині побутували вовняні та шкіряні пояси. Регіональний тип намиста представляє собою скляне намисто: пацьори, з медальйонами, коралі.

2.2.2. «Святковий та траурний одяг як особливий вид традиції вбрання» – здійснюється аналіз традиційного вбрання волинян на відзнаку урочистостей, пов'язаних з особливими як радісними, так і сумними життєвими подіями.

За *весільним* обрядом наречених, наречена, її дружки одягалися у відповідне вбрання, атрибути-символи: квітка, вінок, колір квітів, стрічок, вишиті узорі сорочок. Намітка у обряді покривання голови молодої свідчить про перехід дівчини з одного родинного стану в інший. Кожух на Волині виступав у обрядах релігійних свят. Велику роль вбрання на Волині відіграло і у поховальному обряді. Одяг, у якому ховали небіжчика, зазвичай використовувався також під час різних обрядів і був хоча і повсякденний, проте більш «нарядний».

2.2.3. «Традиція орнаментування як показник етнічної приналежності» – виокремлюється становлення традицій орнаментики вбрання волинського регіону.

Як зазначають очевидці, серед орнаментів вишивок на волинських сорочках переважали ромбічні комбінації, які мали спрощену будову в основі ритму. Найбільше «інформації» несла на собі жіноча сорочка, оскільки сам статус жінки у традиційному суспільстві вимагав використання великої кількості різних знаків та символів на її одязі. Вишивка в цілому відображала перехід з одного віку в інший, сімейний та соціальний статус жінки. Для чоловічої сорочки використовувалися тільки геометричні орнаменти, полики не вишивалися, кольори були менш яскраві, ніж на жіночих.

У Розділі 3 «Відлуння» традиційного волинського вбрання у моделюванні одягу в сучасній Україні» подаються результати дослідження процесу становлення національної індустрії моди, особливості композиційного формотворення сучасного українського одягу та відображення у ньому «волинських мотивів».

У підрозділі 3.1. – «Становлення національної індустрії моди» – надаються результати аналізу композиційного формотворення сучасного українського одягу.

3.1.1. «Декоративні елементи у формотворенні сучасного одягу» – проводиться вивчення засобів декорування одягу.

Декоративні елементи як художні засоби заповнення поверхні чи її вільних країв виконують тільки естетичну функцію. Вони можуть бути постійними і змінними, плоскими та об'ємними, мати різну конфігурацію та займати різну площу поверхні.

У підрозділі 3.2. – «Конструктивно-технологічний рівень процесу виготовлення сучасного одягу» – охоплені результати аналізу конструктивних та технологічних рівнів виготовлення сучасного українського одягу.

В сучасному мистецтві одягу найбільшої актуальності набула теза, що митець не просто створює об'єкти, він створює враження. Художник-проектант повинен думати про те, як споживачі будуть насолоджуватися не самим об'єктом, а враженнями від можливостей його використання. Сьогодні межі між модою і новітніми електронними, комп'ютерними та нанотехнологіями звужуються.

У підрозділі 3.3. – «Проблематика національна індустрії моди» – викладаються результати аналізу становлення та функціонування національної індустрії моди.

Індустрія моди є налагодженою системою взаємодії між швейно-текстильними підприємствами, школами, будинками моди, модною інфраструктурою, що включає в себе ЗМІ, модельні, рекламні агентства, організацію сезонів, фестивалів, конкурсів моди, мережу бутиків, спеціалізованих магазинів тощо. «Обличчя» індустрії моди визначають національні школи моди та авторитетні художники-модельєри.

3.3.1. «Тенденції української моди» – базується на аналізі становлення сучасної української модної індустрії одягу.

Останнім часом в Україні активізувався творчий процес, який спричинив до розвитку різноманітних конкурсів, фестивалів, показів моди тощо. Незважаючи на суперечності та проблематику, вітчизняні модні акції все ж залишаються репрезентантом національної моди у мистецтві костюма, стимулюють відродження етнічних регіональних українських традицій у стилізації сучасного одягу та розкривають нові творчі імена.

3.3.2. «Тенденції розвитку мистецтва костюма в Україні початку ХХІ століття» – здійснюється вивчення сучасних тенденцій мистецтва одягу України.

Початок незалежної України окреслився в українській культурі як найуспішніша спроба модернізації різних напрямів мистецтва костюма. Особливості розвитку мистецтва одягу сучасної України дозволяють констатувати наявність новітніх тенденцій у його поступі, які проявляються у творчості митців. На думку сучасних модельєрів, костюм надає безмежний політ фантазії: використання символіки, архетипів, гри в реконструкцію, експерименти з людськими інстинктами та ін.; він стає мистецьким актом, покликаним естетизувати життя людини.

У підрозділі 3.4. – «Традиції волинського вбрання в творчості сучасних українських модельєрів» – відображуються волинські етнічні мотиви у сучасних колекціях одягу українських митців.

Жіночі сорочки, створені О. Караванською, мають характерний волинський крій: мають вставні коміри, пришиті до горловини «волинським» способом скріплення та оздоблення у стилі святкової обрядової символіки регіону. Окремі моделі сорочки прикрашені орнаментом із геометричними мотивами, характерними для півночі Волинської області. Р. Богуцька у творчості відтворила дух мотивів волинського етносу – характерний колір, ритмічність геометричного орнаменту, красу й багатство обробки шкіри та хутра.

У підрозділі 3.5. – «Мотиви етнічної волинської сорочки в сучасному одязі» – досліджується відображення елементів волинських етнічних сорочок у сучасних колекціях одягу українських митців.

Етніка Волині у виконанні Л. Пустовіт є багатошаровим поєднанням унікальних форм, створених з огляду на креативне використання зразків волинської сорочки, блузи, плахти, хустини, шароварів, обгортки, спідниці, жакета із поясом; доповнюється цей образ використанням у якості матеріалу щільних і тонких пластичних тканин. Одяг з колекції С. Бизова поєднує у собі мотиви волинського вбрання у декоративних, символічних, геометричних, принтованих елементах, котрі виконані на обох полотнищах костюма, які характерні для північно-західної частини Волинського регіону. У одязі В. Анісімова мотиви автентичного волинського кожуха віднайшли трансформацію у колекції художника. У моделях одягу Л. Братусь наявні мотиви волинського вбрання у чітких геометричних орнаментах та декоративних лініях, які охоплюють рукава сукні. У моделях одягу Л. Чернікової мотиви волинського вбрання трансформувалися у натільних сорочках із рукавами та без рукавів; у багатошарових виробах, що розширюються до низу і збираються в ретельно продумані вільні складки.

У підрозділі 3.6. – «Волинський орнамент у творчості українських художників костюма» – подаються результати аналізу орнаментування сорочок у сучасних колекціях одягу українських митців.

У зразку одягу В. Кін відображені мотиви волинського вбрання у натільній волинській сорочці з рукавами, котра виконана нашаруванням та розширена до низу; рукава збираються в ретельно продумані викладені складки. У зразку моделі одягу Ю. Магдич наявне орнаментальне декоративне навантаження по

вертикальній лінії, котре знайшло віображення у мотивах північно-волинського орнаменту, який охоплює всю довжину сучасної сукні. Марка одягу «March 11» працює з різними типами конструкцій, орнаментальними вишивками та поєднанням кольорів, щоб показати, що українська волинська вишивка є унікальною та універсальною водночас. А ось А. Іванова та її бренд «Nai Lu-na» поєднує етнічні волинські мотиви силуетів жіночої сорочки у серії ошатних святкових випускних і вечірніх суконь. У творчості Л. Бушинської простежуються характерні волинська колірна гама, а також орнаментальні сакральні знаки. В. Краснова у своїй колекції етнічні силуети трансформує повністю у нових формах та виконує їх із тонких шовкових тканин. Л. Лобанова звертається до етнічного силуету волинської сорочки, що трансформована у новій легкій формі жіночих суконь із поєднанням сакральних символічних форм досліджуваного регіону.

У підрозділі 3.7. – «Ремінісценції мотивів традиційного одягу волинян» – надається огляд елементів традиційного вбрання у сучасних колекціях одягу українських митців.

У колекції одягу О. Даць простежується символізм перетворення форми жіночої чистоти, що втілена у мотивах волинських сорочок і їх нових об'ємних та стильових рішеннях. У колекції О. Залевського проглядаються етнічні волинські мотиви в орнаментованих деталях, колірній гамі, у об'ємному вирішенні спідниці. Я. Червінська передала мотиви волинських форм одягу, відтворивши їх у сучасних тканинах сучасними технологічними обробками матеріалів. У колекції В. Гресь спостерігаємо наявний зв'язок із мотивами регіональної волинської жіночої сорочки, котрі проглядаються у формі крою плеча, червоному колірному рішенні та оздоблювальних елементах сукні. В моделях одягу І. Каравай сукні з мотивами багаточарових натільних сорочок із рукавами, розширюються до низу, збираються в ретельно продумані вільні складки. У колекції бренду одягу «SVITLO» характерний самотутній етнічний одяг, в якому простежуються мотиви волинських силуетних форм та орнаментального символізму.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукових публікацій, присвячених досліджуваній проблемі засвідчує актуальність теми дослідження. Науковці розглядали питання розвитку етнічного мистецтва одягу, формотворення та крій українського автентичного костюма; досліджували крій волинського вбрання; вивчали мистецтво виготовлення сучасного одягу з мотивами та елементами етнічного вбрання; розглядали етнічне вбрання як національний символ, народний одяг як систему цінностей українського мистецтва; вивчали способи виготовлення сучасних прикрас з мотивами волинського вбрання. Однак, в низці праць, присвячених етнічному костюму України, сучасне вбрання з волинськими мотивами й досі залишається малодослідженим.

2. Охарактеризовано джерельну базу дослідження. «Польові» дослідження традиційного одягу охопили значні географічні райони волинського регіону та оригінальні зразки волинського одягу, а також вивчення процесу сучасного моделювання одягу в Україні із «відлунням» мотивів волинського вбрання.

Значною базою дисертаційного дослідження стало вивчення теоретичного підґрунтя тематично дотичних наукових публікацій з галузі етнічного мистецтва, зокрема питань формотворення та крою українського автентичного костюма; технології виготовлення волинського вбрання; дослідження сучасного одягу з мотивами та елементами етнічного вбрання; народного одягу як системи цінностей українського мистецтва. Вагомою базою дослідження стали матеріали Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки, Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із ілюстрованими комплексами традиційного волинського одягу. А також експозиції вбрання та фотозображення етнічного одягу волинян у Рівненському обласному краєзнавчому музеї, Волинському краєзнавчому музеї, Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара». У роботі використані фотоматеріали приватних колекцій одягу сучасних українських модельєрів одягу, фестивалів, конкурсів «Сезони моди», «Київський модний день» та культурно-масових заходів Українських тижнів моди, а також костюми театрів, вокальних колективів та сольних виконавців, а також фотографії волинського вбрання із сімейного архіву дисертантки.

Аналіз існуючих фахових та наукових джерел щодо методів проектування костюму, як виду мистецтва, засвідчив, що існує значна кількість творчих методів, в основу яких покладено трансформацію. Трансформуватися може, перш за все форма першоджерела (структура, складові, деталі), а також – колористика, фактура, крій тощо. Встановлені елементи, котрі вказують на можливі способи трансформації і формотворення. Традиція одягу є успадковане, що пройшло крізь призму попередніх поколінь, вміння і засіб формотворення нових його форм; в процесі продукування художніх рішень на основі вже заданих зразків здійснюється постійний процес переходу набутого досвіду від покоління до покоління, забезпечуючи вочевидь його тяглість. Етнічний волинський одяг набув характерних рис, котрі «віддзеркалені» у смаках та вподобаннях українців.

3. Визначено науково-теоретичні і методологічні підходи у розв'язанні досліджуваної проблеми. Етнічні волинські традиції не випадково лягли у основу формування професійного художнього моделювання, будучи невичерпним творчим джерелом при створенні мистецьких колекцій одягу. Досвід із практики підтверджує наявне поєднання технічних досягнень, естетичних сучасних вимог із народними багатовіковими волинськими традиціями, котрі створюють достатньо широкі можливості в напрямку розвитку

та становленні мистецького моделювання костюму сьогодення, а також розкривають перспективи для його майбутнього.

В галузі мистецтва етнічного одягу існує проблема відсутності комплексного аналізу, методологічної бази формотворення етнічного волинського регіонального одягу та його інструментарію. У дослідженні використовувався методологічний системний підхід, який було використано при постановці мети, визначенні завдань та формулюванні новизни дослідження, що забезпечив всебічний розгляд мистецької проблематики формоутворення етнічного волинського одягу в контексті історичних, соціокультурних та економічних чинників, де об'єкт дослідження постає елементом цілісної системи, яка є складовою загальної проектної культури та мистецтва. Комплексний метод дослідження зумовив звернення до історичних, економічних, культурологічних, мистецьких, соціологічних, естетичних, філософських та ін. джерел, які допомогли об'єктивному розгляду метаморфоз етнічного волинського костюма в сучасній індустрії моди.

4. Виявлено основні особливості традиційного волинського вбрання та простежено їх історичну еволюцію. Будучи соціальним явищем та предметом мистецтва, волинський одяг уособлюється уявленнями різних історичних епох стосовно ідеальної людини, її внутрішньої сутності й фізичної будови. Художня довершеність – визначальна риса волинського вбрання, завдяки якій його варто приймати за своєрідний мистецький твір, у якому людина «відіграє роль» суб'єкта та об'єкта творчості. Волинський *костюм* охоплює такі види одягу: сорочка, поясний одяг, плечовий одяг, верхній одяг, головні убори, та інші елементи вбрання. Вид одягу звичайно має певні різновиди та їх варіанти, які визначаються за окремими мистецькими диференціальними ознаками.

Орнаментальні мотиви волинського костюма відображаються широким спектром духовної традиції українського народу, його світоглядними уявленнями та нормами обрядовості поведінки. Вишивка несла символічну функцію. Оздоблення вишивалося на основі образних традицій та символів, які в різноманітному гармонійному поєднанні творять узор. У мотивах волинської вишивки переважають геометричні сонячні орнаменти, котрі складаються зі знаків сонця: колісниць, спіралей та хрестів. У орнаментальних мотивах вишивки символом сонця є розетка, восьмикутна зірка. Орнаментація одягу, що зберігає риси регіональної волинської специфіки перестають сприйматися більшою частиною населення як саме регіональні, натомість їх об'єднує поняття «українська вишивка». Подібне проявляється і в кольоровій гамі вишивок: поширюється з одного боку, поліхромія, а з іншого – біхромна комбінація червоного та чорного кольорів, яка в більшості випадків вже сприймається як кольори вишивки національного одягу.

5. Охарактеризовано стан та тенденції розвитку моделювання одягу в сучасній Україні крізь «призму» використання мотивів традиційного волинського вбрання. Сучасний одяг належить до специфічного візуального мистецтва як прояву регенерації символів традиційної української культури на

етапі відродження національної ідентичності, в контексті виявлення та аналізу особливостей трансформації волинського традиційного вбрання та його елементів. Сучасне мистецтво одягу можна охарактеризувати як художньо-проектну галузь, яка синтезує в собі традиції та інновації, що є в художньо-композиційному та конструктивно-технологічному процесі. З'являються нові методологічні основи художнього моделювання, специфіки роботи митця, функціонування будинків моди, роботи з клієнтами, що сприяє виникненню нових методів формоутворення, розвитку існуючих засобів та застосуванню нових прийомів розробки об'ємно-просторової форми одягу. Національна індустрія моди в Україні є поняттям новим та недостатньо дослідженим, оскільки існувати може лише в політично та економічно незалежній державі. Українська мода не може існувати без національної ідеї.

Українські художники-модельєри створюють нові мистецькі колекції за мотивами волинського етнічного вбрання, багато різноманітних варіацій аксесуарів і прикрас. Про це свідчать трендові колекції в етностилі. Багато елементів та семантика минулої моди знайшли відображення у сучасному одязі, що створений по зразках традиційного українського автентичного костюма.

б. Встановлено способи трансформації сучасного українського одягу із «відлунням» мотивів волинського вбрання:

– Буквальне наслідування волинського вбрання (зразки суконь, сорочок, спідниць, фартухів, пальт, поясів, сумок, плахт, хусток, взуття, намиста колекцій одягу митців О. Караванської, Л. Пустовіт, В. Кін, Ю. Магдич, Я. Червінської);

– Своєрідність індивідуального «бачення» (інтерпретації) національних форм – зразки блуз, спідниць, суконь, пальт, взуття із волинськими формами та силуетами, що виконані поєднанням сучасного орнаментального оздоблення колекцій митців Л. Братусь, Л. Чернікової, І. Каравай);

– Ускладнення традиційних форм (зразки блуз, сарафанів, суконь, спідниць поясів, виконаних у різноманітних техніках орнаментального оздоблення, декоративного нашарування тканин колекцій митців Р. Богуцької, бренду «March 11», О. Даць);

– «Спрощеність» (зразки блуз, спідниць, суконь із мінімалістичною деталізацією орнаментування колекцій митців С. Бизова, А. Іванової, В. Краснової, В. Гресь);

– Стилзація (зразки суконь, блуз, спідниць, пальт, головних уборів виконаних сучасними техніками стилзації, аплікації, декорування колекцій митців В. Анісімова, Л. Бушинської);

– «Збагачення» (зразки суконь, виконаних із поєднанням волинських та африканських мотивів колекції мисткині Л. Лобанової; поєднання етнічного та готичного стилів у колекції митця О. Залевського; відтворення волинських мотивів у поєднанні контрастних нашарувань тканин, оздобленні, декоративних елементах, сумках та намисті бренду «SVITLO»).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Винокур. О. М. Волинський етнічний костюм у формотворенні української моди. Вісник КНУКіМ: серія Мистецтвознавство. 2018. № 38. С. 231–237.
2. Винокур О. М. Дослідження етнічного одягу волинського та білоруського пограниччя. *Культура і сучасність*. 2017. № 2. С. 109–112.
3. Винокур О. М. Становлення та формотворення етнічної сорочки Волині. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. 2017. № 3. С. 37–41.
4. Кравчук О. М. Традиції становлення етнічного святкового костюма Волині. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2016. № 22. Т. 2. С. 194–197.
5. Кравчук О. М. Обрядовість етнічного вбрання Волині. *Мистецтвознавчі записки*. 2016. № 30. С. 202–208.

Стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні

6. Vynokur A. Traditions of outerwear of Volyn [Винокур А. М. Традиції верхнього одягу Волині]. *PNAP / Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej. (Czestochowa, Poland)*. 2023. № 56 (1). P. 282 – 287. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/63/47>

Опублікована праця, які додатково відображає наукові результати Дисертації

7. Кравчук О. М. Становлення етнічного костюма Волині: педагогічний аспект. *Історія в школі: науково-методичний журнал*. 2016. № 11–12. С. 35–37.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Винокур А. М. Становлення чоловічого одягу Волині. *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти»*, м. Львів, 9–10 червня 2023 р. Львів, 2023. С. 37–39.
9. Кравчук О. М. Етнодизайн як вектор формотворення сучасного українського одягу. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук»*, м. Київ, 28–29 жовтня 2016 р. Київ, 2016. С. 32–33.
10. Кравчук О. М. Етнодизайн як один з напрямів формотворення сучасної культурної індустрії. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Креативні індустрії в сучасному культурному просторі»*, м. Київ, 26 травня 2016 р. Київ, 2016. С. 109–111.

11. Кравчук О. М. Особливості формотворення української етнічної сорочки Волині. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національні культури у глобалізованому світі»*, м. Київ, 6–7 квітня 2017 р. Київ, 2017. С. 257–259.

12. Кравчук О. М. Регіональні етнічні особливості жіночого вбрання Волині. *Матеріали збірника наукових праць «Культурно-мистецькі обрії»*. Вип. 2, м. Київ, 12 березня 2016 р. Київ, 2016. С. 93–95.

13. Кравчук О. М. Становлення етнодизайну як складової культурної спадщини в українському мистецтвознавстві. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Традиційна культура України XXI століття як складова культурної політики: сучасний стан, загрози, перспективи»*, м. Київ, 21 жовтня 2016 р. Київ, 2016. С. 132–133.

14. Кравчук О. М. Стильові засади етнодизайну в сучасному українському мистецтвознавстві. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стили та стильові напрями у мистецтві XVII – XXI століття»*, м. Київ, 16–17 травня 2016 р. Київ, 2016. С. 37.

15. Кравчук О. М. Тенденції формотворення етнодизайну одягу в сучасному мистецтвознавстві України. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації»*, м. Дніпро, 28–29 жовтня 2016 р. Дніпро, 2016. С. 248–249.

16. Кравчук О. М. Традиції становлення етнічного святкового костюма Волині. *Матеріали Науково-практичної конференції «Культурний вектор розвитку України початку XXI століття: реалії і перспективи»*, м. Рівне, 10–11 листопада 2016 р. Рівне, 2016. С. 25.

17. Кравчук О. М. Формотворчі тенденції сучасного етнодизайну у мистецтвознавстві України. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих науковців «Ювілейна НАОМА: шляхи розвитку українського мистецтвознавства»*, м. Київ, 22 квітня 2016 р. Київ, 2016. С. 43–44.

АНОТАЦІЯ

Винокур А. М. Особливості традиційного вбрання мешканців Волині та відображення їх у сучасному українському моделюванні одягу.

– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія і історія культури (мистецтвознавство). – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Київ, 2024.

Дисертацію присвячено особливостям формування в сучасному мистецтві виготовлення одягу етнічних волинських мотивів, які слугують джерелом натхнення та базовою складовою створення нових форм, сучасних художніх рішень, притаманних орнаментальним навантаженням та колірному втіленні костюма із застосуванням новітніх технологій та інноваційних текстильних рішень.

Сформовано основні теоретико-методологічні засади дослідження. Виявлено основні культурно-історичні передумови формування етнічного костюма волинського регіону. Проаналізовано культурно-історичну еволюцію традицій костюма Волині. Проведено детальні вивчення особливостей Волинського регіону. Виявлено архаїчні та набуті у ході історичного розвитку елементи, які допомогли повніше висвітлити складні історичні процеси та міжетнічні контакти і їх взаємовпливи. Визначено специфіку становлення та орнаментування етнічного одягу. Охарактеризовано усі типи верхнього одягу та його різновидів, а також головних уборів, взуття, доповнень одягу як показників регіональної етнічної приналежності.

Зауважено, що мистецтво одягу на початку ХХІ ст. можна охарактеризувати у напрямку художньо-проектної галузі, яка синтезує в собі традиції та інновації, які наявні в художньо-композиційному і конструктивно-технологічному процесах.

Виявлено основні тенденції розвитку культури костюма в сучасному мистецтві виготовлення одягу України. Проаналізовано основні ознаки становлення національної індустрії моди. Виявлено, що національна індустрія моди в Україні є поняттям новим і недостатньо дослідженим. Зазначено, що індустрію моди відображають національні школи моди і авторитетні художники-проектувальники.

Досліджено відлуння етнічних мистецьких традицій Волині у колекціях одягу українських модельєрів. Встановлено, що мистецтво волинського одягу посіло вагоме місце у сучасній індустрії моди. Зауважено, що багато елементів і семантика моди минулого знаходить своє відображення у сучасному одязі, створеному на основі українського автентичного традиційного костюма. Досліджено і доведено, що етнічні волинські мотиви форм та силуетів одягу, а також конструктивні рішення, орнаментальні особливості й колірна гама віднайшли своє переосмислення у творчості українських художників-модельєрів одягу, котрі є новаторами й візитівкою національної школи моди.

Ключові слова: етнічний одяг, волинський етнічний одяг, сучасне мистецтво виготовлення одягу, етнічна культура одягу, Волинь, мода.

SUMMARY

Vynokur A. M. Features of traditional costumes of Volyn residents and their reflection in modern Ukrainian clothing design. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation with a view to obtaining the Candidate of Arts academic degree on the specialty 26.00.01 – Theory and history of culture (modern art). – Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to the peculiarities of the formation of ethnic Volyn motifs in the modern art, which serve as a source of inspiration and the basic component of the creation of new forms, modern artistic solutions, inherent in

ornamental loads and colorful costume implementation with the use of advanced technologies and innovative textile solutions.

The basic theoretical and methodological principles of the study are formed. The main cultural and historical prerequisites for the formation of ethnic costumes of the Volyn region are revealed. The cultural and historical evolution of Volyn costume traditions is analyzed. Detailed studies of the peculiarities of the Volyn region are carried out. The archaic and acquired in the course of historical development elements are revealed, which helped to more fully illuminate the complex historical processes and interethnic contacts and their mutual influence. The specifics of the formation and ornamentation of ethnic clothing are determined. All types of outerwear and its varieties, as well as hats, shoes, and clothing accessories as indicators of regional ethnicity are characterized.

It is noted that the art of clothing in the early twenty-first century can be characterized in the direction of the artistic and design industry, which synthesizes traditions and innovations that are present in the artistic and compositional and constructive technological processes.

The main trends in the development of costume culture in the contemporary art of clothing production in Ukraine are identified. The main signs of the formation of the national fashion industry are analyzed. It is found that the national fashion industry in Ukraine is a new concept and insufficiently researched. It is noted that the fashion industry is reflected by national fashion schools and authoritative designers.

The echoes of ethnic artistic traditions of Volyn in the clothing collections of Ukrainian fashion designers are studied. It is established that the art of Volyn clothing has taken a significant place in the modern fashion industry. It is noted that many elements and semantics of the fashion of the past are reflected in modern clothes created on the basis of Ukrainian authentic traditional costumes. It is investigated and proved that ethnic Volyn motifs of clothing shapes and silhouettes, as well as constructive solutions, ornamental features and colors, have been reinterpreted in the work of Ukrainian fashion designers who are innovators and the hallmark of the national fashion school.

Key words: ethnic clothing, Volyn ethnic clothes, modern art of making clothes, ethnic culture of clothes, Volyn, fashion.